

Світлана НІКІФОРОВА,

orcid.org/0000-0002-5471-6835

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

(Харків, Україна) *nikiforovasvetlana719@gmail.com*

ДІАЛЕКТИКА ПОЗИЦІЙ ОПОВІДАЧА У РОМАНІ В.К. ВИННИЧЕНКА «СОНЯЧНА МАШИНА»

Основна увага авторки зосереджена на виявленні специфіки образу автора в романі В.К. Винниченка «Сонячна машина».

В останні десятиліття в лінгвістиці значно зріс інтерес до мовної особистості, яка виступає в ролі продуцента тексту, зокрема, і насамперед, до мовної особистості письменника, яка відбирає й організовує мовний матеріал у складну семантико-естетичну єдність і яка відображається в цій єдності.

Актуальність теми цього дослідження визначається увагою сучасних філологів до особистісного аспекту вивчення мови, до вивчення мовних засобів, що характеризують людську інтенціональність; до динамічної структури художнього тексту, пов'язаної з його існуванням у комунікації «автор – читач».

На думку сучасних науковців, найширші можливості для дослідження різних аспектів мовної особистості надає вивчення мови творів видатних письменників, до яких належить і постать В.К. Винниченка.

Мета дослідження – встановити семантико-стилістичну своєрідність оповіді в романі «Сонячна машина» та схарактеризувати художньо-мовленнєві особливості стилеутворюючого суб'єкта в цьому творі.

Оповідач (наратор) є однією з найважливіших семантичних фігур епічного тексту. Поняття наратора ототожнюють з поняттям оповідача, розповідача чи повістяря, оскільки це є фіктивна особа, яка створена автором чи письменником. Об'єктивне значення категорії оповідача в цілісному художньому творі велике.

У роботі виокремлено та стилістично інтерпретовано різні іпостасі суб'єкта оповіді, позиції, які він займає, та ролі, які він виконує. Виявлено, що оповідь у романі «Сонячна машина» не є однорідною. Амплітуда її коливань – від максимальної, що виходить за межі доступних пересічній людині знань, до обмеженої поінформованості або навіть до відсутності знань про явища, недоступні для спостереження.

Зроблено висновок, що позиція оповідача в «Сонячній машині» не є статичною, вона постійно змінюється: оповідь організована з точки зору всевідаючого оповідача або проникливого спостерігача. Зміна оповідної позиції, робить зображення динамічним, рельєфним і переконливим.

Ключові слова: образ автора, аукторіальна оповідь, оповідач (наратор), всевідаючий оповідач, сторонній спостерігач.

Svitlana NIKIFOROVA,

orcid.org/0000-0002-5471-6835

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Philology and Translation

Beketov National University of Urban Economy

(Kharkiv, Ukraine) *nikiforovasvetlana719@gmail.com*

DIALECTIC OF THE NARRATOR'S POSITIONS IN THE NOVEL BY V.K. VYNNYCHENKO "THE BOARDING SCHOOL"

The main focus of the author is on revealing the specifics of the author's image in the novel by V.K. Vynnychenko "Solar Machine".

In recent decades, interest in linguistic personality, which acts as a text producer, has significantly increased in linguistics, including, and above all, in the linguistic personality of the writer, who selects and organizes linguistic material into a complex semantic-aesthetic unity and which is reflected in this unity.

The relevance of the topic of this study is determined by the attention of modern philologists to the personal aspect of language learning, to the study of linguistic means that characterize human intentionality; to the dynamic structure of the artistic text, related to its existence in the "author – reader" communication.

According to modern scientists, the most extensive opportunities for researching various aspects of linguistic personality are provided by the study of the language of the works of outstanding writers, including the figure of V.K. Vynnychenko.

The purpose of the research is to establish the semantic and stylistic originality of the story in the novel "The Solar Machine" and to characterize the artistic and speech features of the style-forming subject in this work.

The narrator is one of the most important semantic figures in an epic text. The concept of narrator is identified with the concept of storyteller as it is a fictional person created by the author or writer. The objective significance of the category of narrator in a complete work of fiction is great.

The work highlights and stylistically interprets the various hypostases of the subject of the story, the positions he occupies and the roles he performs. It was found that the narration in the novel "Solar Machine" is not homogeneous. The amplitude of its fluctuations is from the maximum, which goes beyond the scope of knowledge available to an ordinary person, to limited knowledge or even to the absence of knowledge about phenomena that are not available for observation.

It was concluded that the position of the narrator in "Solar Machine" is not static, it is constantly changing: the narrative is organized from the point of view of an omniscient narrator or an insightful bystander. Changing the narrative position, makes the image dynamic, relief and convincing.

Key words: *image of the author, narrator, authorial narration, omniscient narrator, outside observer.*

Постановка проблеми. В останні десятиліття у лінгвістиці істотно посилюється інтерес до мовної особистості, яка виступає як продуцент тексту, зокрема і передусім – до мовної особистості письменника, яка відбирає і організує мовний матеріал в складну семантико-естетичну єдність і яка відображається у цій єдності.

Актуальність теми цього дослідження зумовлена увагою сучасних філологів до особистісного аспекту вивчення мови, до дослідження мовних засобів, що характеризують людські інтенціональності; до динамічної структури художнього тексту, пов'язаної з його існуванням у комунікації «автор – читач».

Найбільш широкі можливості для дослідження різних аспектів мовної особистості, на думку сучасних учених, надає вивчення мови творів видатних письменників, до яких належить і постать В.К. Винниченка.

Стилістичне дослідження художнього твору неможливе без установа чітких принципів і ефективних прийомів словесно-художньої побудови образу автора в цьому творі, без дослідження тих його елементів, які втілюють певний образ (або окрему його «іпостась»), а також без з'ясування значення і функцій цих елементів у межах художнього цілого.

Оповідач (наратор) є однією з найважливіших семантичних фігур епічного тексту. Поняття наратора ототожнюють з поняттям оповідача, розповідача чи повістяря, оскільки це є фіктивна особа, яка створена автором чи письменником. Об'єктивне значення категорії оповідача в цілісному художньому творі велике. Бо від того, ким є оповідач, які відносини з'єднують його із зображеним світом, з образом автора, якою є обраною концепція оповіді, як він ставиться до об'єкта оповідання: чи тільки розказує про нього, або також інтерпретує, оцінює його, яким чином він виявляється або зникає у творі – від усього цього залежить характер зображеного у творі світу. Все це також суттєво впливає на формування худож-

нього змісту твору та на специфіку його естетичних якостей.

Аналіз досліджень. Проблеми, які є актуальними та досліджуються нараторологами в мовознавстві, є досить суперечливими, оскільки теорія оповіді достатньо нова і менш обґрунтована наука. У сучасному українському та закордонному мовознавстві прийоми наративної організації художніх текстів, класифікації й особливості вживання типів оповідача в художньому тексті свого часу були розроблені в роботах таких відомих науковців, як: О. Бабелюк («Наративна ризома як вихідний формальний принцип постмодерністського текстотворення», 2011), І. Бехта («Наратор та форми нарації у сучасній англійській прозі», 2004), С. Волкова («Наративна техніка зворотної перспективи у виявленні й інтерпретації ідентичності америдіанських сучасних прозових текстах», 2017) тощо.

В українському мовознавстві та літературознавстві міжнародна наративна теорія активно апробується щодо творчості окремих письменників: це роблять такі дослідники, як М. Гірняк (2005), Л. Деркач (2008), Ю. Ільчук (1998), О. Ткачук (2003) та багато інших. Є також узагальнюючі нараторологічні студії, присвячені цілим епохам: Л. Мацевко-Бекерська (2008), М. Ткачук (2007), О. Ткачук (2003). До романів В.К. Винниченка в нараторологічному ключі звертаються порівняно мало.

Незважаючи на значний інтерес науковців до роману В. Винниченка «Сонячна машина» (дослідження Г. Баран-Сабат, В. Білоуса, О. Гожики, Т. Маслянчук, О. Петрів, Г. Сиваченко та ін.), вивчалися переважно проблематика, жанрові особливості твору, своєрідність його поезики та стилю, проте спроби простежити особливості наративу винниченківського роману зроблено не було.

Мета статті – встановити семантико-стилістичну своєрідність оповіді в романі «Сонячна машина» і схарактеризувати художньо-мовленнєві риси стильоутворювального суб'єкта в цьому творі.

Виклад основного матеріалу. Структура образу автора у творах В.К. Винниченка складна. Оповідь у письменника оформлено таким чином, що крізь зображений світ, що знаходиться на першому плані, проступає друга епічна площина – оповідальна ситуація. Сила, велич й частота пробісків оповідальної ситуації у різних творах В. Винниченка різні. Але його оповідач ніколи не виступає як холодний сторонній оглядач, він завжди не байдужий до об'єкта своєї оповіді. Його позицію не можна назвати об'єктивно-неупередженою. Звідси – нерідкі моралізаторські вторгнення винниченківського оповідача, переривання оповіді різного роду відступами, уточнювальними та узагальнювальними коментарями, що ускладнюють структуру його творів.

Мовностилістична організація роману «Сонячна машина» – складна, оповідальний стиль неоднорідний, авторська точка зору часто зближується і змішується зі сферами мови й думки персонажів.

Оповідач у романі «Сонячна машина» займає різні позиції: то безпосереднього спостерігача, то стороннього спостерігача, то всевідання, а іноді – позицію спостерігача-посередника, що ототожнює себе з різними персонажами. У той же час оповідь у романі виразно вказує не тільки на зображений світ, але й на другу епічну площину, центром якої є сам оповідач.

Розглянемо більш детально різні аспекти стилістичної структури роману «Сонячна машина».

Для романної прози В. Винниченка характерна аукторіальна оповідь. Аукторіальний наратор перебуває поза світом нарації, він стоїть понад цим світом. Це всезнаючий і повсюдний наратор. Аукторіальними можуть бути два типи нарації: там, де aukтор виступає як чистий оповідач, об'єктивно незалежний від описуваних ним подій, і не є дійовою особою розповідної історії (гетеродієгетичний наратор), і там, де aukтор виконує подвійну функцію: оповідача і дійової особи, учасника подій, що відбуваються у фіктивному, вигаданому світі художнього твору (гомодієгетичний наратор) (О. Ткачук 2002: 83).

У «Сонячній машині» оповідач, який виступає у формі 3-ї особи однини, знаходиться поза світом оповіді, але час від часу виявляє свою участь у відтворенні дійсності, коментуючи, спростовуючи та викриваючи показання персонажів. Іноді його влада та знання здаються необмеженими. Але він може звужувати своє поле зору до поля зору персонажа, дивитись на світ його очима – з просторової точки зору або занурюючись у його свідомість (про що нам сигналізує поява елементів невластно-

прямої мови). Таким чином, оповідь у романі «Сонячна машина» не є однорідною. Амплітуда її коливань – від максимального, що виходить за рамки доступного звичайній людині знання, до обмеженого знання або навіть до відсутності знання про явища, недоступні для спостерігання.

У романі «Сонячна машина» оповідь з самого початку організовано з позиції **всевідаючого оповідача**. Він бачить та знає набагато більше, ніж той чи той герой, і може цим знанням вміло розпорядитися, класифікуючи зображувані особи, інтерпретуючи їх слова і вчинки. Всевідаючому оповідачу відкритий доступ до внутрішнього світу персонажів, до їхніх думок (порівн.: *«І, чуючи болючий, жахний сором і знаючи, що цього не треба було казати, і знаючи, що все одно й це не допоможе, старий князь робить горлом так, наче ковтає щось трудне, і одвертає голову вбік. На старій, жовто-сірій шкурі вилиць хоробливо горять червоні плями»* (Винниченко, 2005: 389); *«Старенький Йоганн, трусячись, озирється – чи не читає ще хто-небудь із ним цього листа, чи не знатиме про рятування честі»*. (Винниченко, 2005: 393)) та справжніх намірів (порівн.: *«Ну, розуміється, шляхетна душа гумового фабриканта не випустить такої чудесної нагоди, щоб потішити свою амбіцію, – він не одну годину потримає в своїй приймальній залі нащадка німецьких монархів. Як кухлі доброго пива, він прийматиме наперед отих усіх банкірів, урядовців, модно поодяганих дам і смакуватиме кожну зайву хвилину чекання свого пониженого, упокореного ворога»* (Винниченко, 2005: 386)). Він пильно вдивляється в героїв та уважно слідкує за їхніми висловлюваннями, коментує, уточнює, корегує їхні слова (*«І знову кругленькі сумні очі пастора на манесенькому старечо рум'яному личку задумливо, не по-земному дивляться кудись у просторінь. (Бідний старенький – у нього застаріла болячка шлунка, і він усе до неї прислухається»*) (Винниченко, 2005: 408)).

Всевідання оповідача виявляється у різного роду узагальненнях класифікаційно-типізованого характеру. Наприклад:

«Дійсно, принцеса, як людина, якій надокучило митися біля холодної води, рішуче повертається до графа й дивиться просто йому в лице темно-зеленими очима кольору ялини» (Винниченко, 2005: 403); *«Князівна Еліза сильно й нетерпляче поводить плечима, як людина, на яку ззаду хтось довго й безцеремонне злягався всім тілом»* (Винниченко, 2005: 405); *«До кабінету графа на засідання берлінської організації друзів увіходить не князівна Еліза, а королева – на*

засідання і свого кабінету міністрів. *Увіходить так просто, так ясно, з такою певністю за кожний свій рух, з якою рідко входили монархи, що за їхніми спинами стояли мільйонові армії*» (Винниченко, 2005: 415).

Узагальнення висловлюється у реченнях при-субстантивно-означального типу зі значенням подібності: *як людина, якій надокучило митися біля холодної води; як людина, на яку ззаду хтось довго й безцеремонне злягався всім тілом; з певністю <...> з якою рідко входили монархи.*

Крім слів і речень з узагальнювальним значенням, на позицію всевідання вказує також модальне слово *дійсно*, що підкреслює безумовну достовірність того, про що повідомляється. Це модальне слово сигналізує про незрівнянно більший, ніж у героїв роману, діапазон знання оповідача, а також про його домінуючу позицію відносно героїв. Наприклад:

«Дійсно, сьогодні злетівся весь цвіт "творчого" Берліна». (Винниченко, 2005: 458); *«Дійсно, очі її світлості стомлені, мляві й трошки червонуваті, наче від вітру або від сліз».* (Винниченко, 2005: 554); *«Дійсно, граф Еленберг має вигляд рішучий, суворий, урочистий. Він не посміхається, не вигинається, не заглядає в очі принцесі»* (Винниченко, 2005: 555).

У більшій частині роману «Майстер і Маргарита» виступає неперсоніфікований, гетеродієгетичний оповідач, що проявляє себе головним чином як суб'єкт оцінок або діалогічних реакцій. Він займає переважно позицію всевідання і з висоти свого знання інтерпретує побачене, нерідко звертаючись до іронічних узагальнювальних коментарів. Порівн.:

«Мертенс кінцем рушника витирає ніт із лоба, що знову виступив, як виступає вода на болоті, і час од часу, поки граф розповідає, проводить рушником по лиці». (Винниченко, 2005: 430); *«Макс іде повільним лінивим кроком, заклавши одну руку в кишеню й одкинувши голову назад, як ходять по передмісті відомі всім, але не спіймані злодії; такі собі зневажливо-веселі, нахабно добродушні, з виразом вибачливої вищості ліні й готовності моментально вихопити револьвера й покласти на місці всякого, хто спробує зробити замах на їхню свободу»* (Винниченко, 2005: 458).

Узагальнювальне значення нерідко використовується у порівняльній конструкції – з достовірним порівнянням (значення достовірності підтримується дієслівними формами теперішнього часу, що виконують функцію типізації): *«За порогом князівна Еліза ще раз киває маленькою черво-*

няво-золотою голівкою й посміхається до нього так, як посміхаються дорослі до байдужих їм дітей» (Винниченко, 2005: 403); *«І граф Адольф зітхає так, як людина, що вирвала б серце своєю рукою поклада б його на стіл, коли б це могло допомогти. А в сірих очах повільно, обережно вигинається напружений хвіст»* (Винниченко, 2005: 435); *«Товариш Рінкель просто спокійно собі стоїть, сперши плечем об одвірок та вибачливо посміхаючись. Так стоїть доросла людина, коли маленьке розсерджене дитинча сердито б'є її своїми кулачками по ногах, не маючи змоги дістати навіть до живота».* (Винниченко, 2005: 521)

Уподібнення тут акцентовано прислівниками *так, як*, займенниковим словом *такі* і підтримується дієсловами зі значенням теперішнього абстрактного *посміхаються, виступає, ходять, стоїть*, що виконують функцію типізації.

Користуючись текстовою категорією комунікативних реєстрів, можна визначити, що характерним тут є перехід від репродуктивного (зображувального) реєстру до генеритивного – до узагальнення, осмислення інформації, що співвідносить її з психологічним досвідом, з фондом знань про людину. Поєднання авторських узагальнювальних коментарів (генеритивний реєстр) з реченнями зображувального типу створює дуже своєрідний, нерівний, ламкий ритм оповіді.

Всевідання оповідача, що нерозривно пов'язано з аукторіальною оповіддю, є опозиційним елементом щодо позиції **стороннього спостерігача**, що з'являється всередині цієї оповіді. Ця позиція завжди пов'язана з цілісним поданням зображуваного світу, нових для читача явищ. Позиція стороннього спостерігача пов'язана з певними обмеженнями знань оповідача, що впливає з того, що він зображує явища у процесі їх сприйняття, а отже не завжди добре відомі. У якості засобів, що експлікують цю позицію, виступають у романі слова: *здавалося, може бути, вочевидь, мабуть, наче, начебто, ніби, має бути, вірно, напевно тощо.*

Наприклад: *«Мелодія біскаї все густіше, виразніше заповнює залу. Здається, вона виходить не з одного місця, а з усіх боків, зі стін, зі стелі, з кожної щілини»* (Винниченко, 2005: 463); *«Але в кімнаті зовсім темно. І вмить уся вона, як величезний ліхтар без ламп, засвічується жовтогарячим світлом. Здається, з усіх кутків зійшло палюче літнє сонце і, невидне для ока, залило всю кімнату пекучим вогнем»* (Винниченко, 2005: 464); *«Мадонна з сильно, глибоко дихаючими грудьми, сидячи на килимі, звівши на нього великі, благальні очі, подає йому свою руку й*

засоромлено посміхається. *І видно, що їй під його поглядом страшенно соромно й солодко від своєї наготи, яку вона носила так легко й прося, як одягу»* (Винниченко, 2005: 464); *«І враз усе тіло, як стративши свідомість, на один мент дивно затихає. Руки перестають дряпатися, плечі тільки важко дихають, уста стали безвольном'які, живі, сласні. Все воно, наче чимось несподіваним уражене, пронизане, слухає, все витягується, жадно зливається з рукою»* (Винниченко, 2005: 488); *«Сузанна знов, наче вона й знала, наче так і слід, щоб у кімнаті Макса були проститутки, охоче, з байдужою привітністю хитає головою»* (Винниченко, 2005: 518).

Слова, що висловлюють значення невпевненості, невизначеності, згадані вище, виконують важливу конкретизувальну роль в описах, зроблених з позиції стороннього спостерігача.

Позиція стороннього спостерігача часто передається в романі виразами: *видно було*; *з виглядом людини*; *з таким виглядом, начебто*; *з виразом тощо*:

«Макс приблизно зітхає, перекладає ногу на ногу й схиляє голову на плече з виглядом людини, яка дождається потягу» (Винниченко, 2005: 462); *«Граф Елленберг низько вклоняється і стишка, м'яко виходить із кабінету. Вигляд у нього непорозумілий, винуватий, хмарно-пригнічений і побожно поштивий»* (Винниченко, 2005: 508); *«Після того граф Елленберг їде до принцеси, і вигляд у нього такий, як у людини, якій би доручили з голими руками пере лізти височенну стіну»* (Винниченко, 2005: 508); *«І, розуміється, перемога була б цілком на його боці, коли б противник відчував ті удари. Але то диво, що той стоїть собі все так само невинно, незаймане, спокійненько й з таким виглядом, наче товариш Кестенбавм розповідає не про його ці всі речі, за якими стоїть смертна кара, аневдало комічні анекдоти про когось іншого»* (Винниченко, 2005: 522).

Як видно з наведених прикладів, сторонній спостерігач у Винниченка не обмежується «поверхневим» сприйняттям явищ, що потрапляють у поле його зору, а намагається інтерпретувати їх, побачити за ними знаки душевного життя персонажів, намагається проникнути у підсвідомі мотиви, що керують їхньою поведінкою.

Позиція стороннього спостерігача в романі «Сонячна машина» діалектична. Це діалектика відання та невідання оповідача, що, займаючи зовнішню позицію щодо зображуваних явищ, деяких речей не знає, але, спираючись на свої знання та досвід, робить далекосяжні висновки про побачене, трактуючи доступні для спостері-

гання факти як прояв деяких внутрішніх закономірностей. Так, за зовнішнім виглядом персонажа визначається його характер, його думки і почуття. На основі зовнішніх проявів робиться висновок про їхні джерела, на основі результатів – про їхні причини.

Позиція стороннього спостерігача також використовується у романі «Сонячна машина» для опису персонажа при першому його представленні. Такий опис здійснюється у В. Винниченка з погляду стороннього спостерігача, який нібито вперше бачить цю людину і гостро вдивляється в неї. Тому початкові портретні замальовки створюються за принципом поєднання «зорових» визначень, визначень оцінного плану і нерідко – описів виразних жестів, рухів, міміки персонажа, з обов'язковим виокремленням (підкресленням) хоча б однієї індивідуально-характеристичної прикмети. Такою прикметою може бути будь-яка помітна статична деталь зовнішнього вигляду, або своєрідний виразний рух тіла (чи міміка), що побічно відображає суттєву рису характеру персонажа або його стан в описуваний момент, це, зрештою, може бути зовнішня деталь, що увібрала в себе постійну ознаку й ознаку мінливу, породжену одномоментним станом персонажа. Порівняйте, наприклад портрет князя Альбрехта:

«З гримасою гидливої погорди на синюватих, расових і хорих устах, залізною постукуючи пальцею, з гострими лопатками й тонкими синюватобілими пальцями, помалу й байдуже серединою зали проходить князь Альбрехт на вказане йому місце» (Винниченко, 2005: 385); *«Князь задумливо ставить палицю між свої гострі коліна, кладе на неї обидві свої руки з видушеними по них фіолетовими жилами, на руки спирає погляд і все тим самим рівним, тихим, немов байдужим голосом починає викладати те, що Мертенсові давно вже добре відомо»* (Винниченко, 2005: 387);

Порівняй портрет Елізи: *«І Еліза так само і на це спокійно та поважно хитає головою, як і приймаючи зустріч. Чорний шовк жалоби ще виразніше підкреслює молочно золотистий чистий овал над чорним коміром і важкі червоні крила волосся під сірувато-чорним серпанком капелюха. Ступає вона плавко, рівно, високо несучи маленьку голову, неначе не маючи на плечах великої ваги трагедії свого роду»* (Винниченко, 2005: 395); *«Її світлість сидить непорушне. Лице їй від чола до підборіддя стає рівно-біле, овал витягається, загострюється, брови опуклими темними смужками застигли над примруженими, немов у далеку-далеку далечинь напрямленими очима. На устах виступає ледве помітний усміх»* (Винниченко, 2005: 556).

Портрет старого графа: «В кошлатих жовто сивих бровах, подібних до вусів, і в вусах, подібних до віхтів сіна, ворушиться посмішка, – чи сумна, чи іронічна, бог його знає <...> Стареча шия в буйних плямах ластовиння двома вим'ями звисає під підборіддям, сірі заглиблені невеличкі очі задумливо мружаться в далечинь минулого великі, як дерев'яні сільські вила, руки, теж у ластовинні й кущиках рудого волосся, важко лежать на костистих колінах. Масивна, підпушена часом, але, **видно**, ще могутня постать» (Винниченко, 2005: 397).

Портрет доктора Тіле: «Доктор Тілевклоняється й посміхається такою ніжною й уважною посмішкою, **наче** він уже давно й гаряче любить графа Елленберга і йому зразу можна довірити найінтимнішу справу. Слухаючи його світлість, він схиляє гладенько зачесану, з блискучим проділем посередні голови то на одне плече, то на друге й пильно, серйозно хитає нею» (Винниченко, 2005: 431).

Позиція стороннього спостерігача фіксується тут насамперед словами *немов, неначе, наче, видно*, висловлюючи обмеженість знання оповідача або відображаючи специфічність

авторської позиції. Про це свідчать і наведені вище приклади.

Позиція стороннього, але дуже уважного спостерігача дає змогу повніше, всебічніше описати ту чи іншу дійову особу, виокремлюючи як загальні, стійкі риси її зовнішності, так і характерні для її стану в даний момент.

Використання різних стилістичних прийомів надає оповіді експресивно-хвилястого характеру і сприяє повнішому й точнішому відтворенню життєвої атмосфери, ніби насиченої настроями та почуттями героїв.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що оповідний дискурс у романі «Сонячна машина» не є однорідним. Позиція оповідача у «Сонячній машині» не носить статичного характеру, вона увесь час змінюється: оповідь організується з позицій то всевідаючого оповідача, то проникливого стороннього спостерігача. Зміна оповідної позиції робить зображення динамічним, рельєфним та переконливим.

У перспективі плануємо проектувати постулати здійсненого аналізу на інші твори досліджуваного автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабелюк О. Наративна ризома як вихідний формальний принцип постмодерністського текстотворення. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2011. Вип. 9. С. 16–26.
2. Баран Г. Роман – пантопія В. Винниченка «Сонячна машина»: проблематика, особливості поетики. Дрогобич; Львів : Вимір, 2001. 193 с.
3. Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській прозі. К.: Грамота, 2004. 304 с.
4. Винниченко В.К. Оповідання. Повість. Романи. К. : Грамота, 2005. 928 с.
5. Волкова С. Наративна техніка зворотної перспективи у виявленні й інтерпретації ідентичності америдіанських сучасних прозових текстах. *Національна ідентичність в мові і культурі* : зб. наук. праць. К. : Талком, 2017. № 35. 343 с.
6. Гірняк М. О. Поняття автора й авторської свідомості в контексті термінологічних проблем сучасного літературознавства. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 22. С. 168–172.
7. Деркач Л. М. Наративні моделі у прозі Валер'яна Підмогильного : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. К., 2008. 17 с.
8. Ільчук Ю. Теорія автора і структурно-суб'єктний аналіз тексту. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 4. Філологія. К. : КМ Academia, 1998. С. 12-17.
9. Капленко О. М. Наративні структури в українській авангардній прозі 20-х років ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.01.01. К., 2005. 20 с.
10. Легкий М.З. Форми художнього викладу в малій прозі Івана Франка : автореф. дис. ...канд. філолог. наук : спец.10.01.01. Львів, 1997. 17 с.
11. Мацевко-Бекерська Л.В. Українська мала проза кінця ХІХ – початку ХХ ст. у дзеркалі наратології. Львів : Сплайн, 2008. 408 с.
12. Нікіфорова С.М. Сатиричний дискурс у романі М.О. Булгакова «Майстер і Маргарита» : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.02.02. «Російська мова». Харків : Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди, 2008. 20 с.
13. Нікіфорова С.М. Постаць Володимира Кириловича Винниченка в українській літературі. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс*: матеріали ІІ Міжнародної наукової конференції (Т. 2), м. Дніпро, 8 жовтня, 2021 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2021. 110 с. С. 14–15.
14. Руденко М. І. Наративна структура художньої прози Миколи Хвильового : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.01.01. К., 2004. 20 с.
15. Сірук В.Г. Наративні структури в українській новелістиці 80-90-х років ХХ століття (типологія та внутрішньо-текстові моделі) : дис. ... канд. філолог. наук 10.01.06. К., 2003. 200 с.
16. Сиваченко Г. Пророк не своєї вітчизни. Експатріанський метароман Володимира Винниченка : текст і контекст. К. : Альтернативи, 2003. 278 с.

17. Ткачук М. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль : ТНПУ, Медобори, 2007. 464 с.
18. Ткачук О. Наративна перспектива та дистанція в модерністичному дискурсі кінця XIX – початку XX століття. *Слово і Час*. 2003. № 11. С. 17–24.
19. Ткачук О. Наративна стратегія малої прози Михайла Яцківа. *Слово і Час*. 2003. № 1. С. 63–70.
20. Ткачук О. М. Наратологічний словник. Тернопіль : Астон, 2002. 173 с.

REFERENCES

1. Babelyuk O. (2011). Naratyvna ryzoma yak vyhidny formalny pryntsyyp postmodernistskoho textotvorennia. [Narrative rhizome as the initial formal principle of postmodern text creation]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filologii. – Modern Studies in Foreign Philology*, 9. 16–26. [in Ukrainian].
2. Baran H. (2001). Roman-pantopia V. Vynnychenka «Sonyachna mashina»: problematyka, osoblyvosti poetyky. [Vynnychenko's novel-pantopia «Solar Machine»: Problems, Peculiarities of Poetics]. Drohobych; Lviv : Vymir. [in Ukrainian].
3. Bekhta I. (2004). Dyskurs narratora v anglo-movnij prozi [Narrator's discourse in English-language prose]. K. : Hramota. [in Ukrainian].
4. Vynnychenko V. (2005). Opovidannia. Povist. Romany. [Stories. Novels]. K. : Hramota. [in Ukrainian].
5. Volkova S. (2017). Naratyvna tekhnika zvorotnoii perspektyvy u vyjavlenni i interpretatsii identychnosti amerydianskykh suchasnykh prozovykh tekstakh. [Narrative technique of reverse perspective in the identification and interpretation of identity in Ameridian contemporary prose texts] *Natsionalna identychnist v movi i kulturi: zb. nauk. pr. – National Identity in Language and Culture: a collection of scientific papers*. K. : Talcom. № 35. 343. [in Ukrainian].
6. Hirniak M. (2005). Poniattia avtora i avtorskoi svidomosti v konteksti terminolohichnykh problem suchasnoho literaturoznavstva. [The concept of the author and author's consciousness in the context of terminological problems of modern literary studies] *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. – Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 22. 168–172. [in Ukrainian].
7. Derkach L. (2008). Naratyvni modeli u prozi Valeriana Pidmohylnoho [Narrative Models in the Prose of Valerian Pidmohylnyi]: Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Ilchuk Yu. (1998). Teoriia avtora i strukturno-subiektnyi analiz tekstu HaUKMA. [Theory of the author and structural-subjective analysis of the text] *Naukovi zapysky NaUKMA. – Scientific Notes of NaUKMA*, 4. Philology. K. : KM Academia, 12–17. [in Ukrainian].
9. Kaplenko O. (2005). Naratyvni struktury v ukrainskii avangardnij prozi 20-h rokiv XX stolittia [Narrative Structures in Ukrainian Avant-Garde Prose of the 20s of the Twentieth Century]: Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Legkyi M. (1997). Formy hudozhnioho vykladu v malij prozi Ivana Franka [Forms of artistic presentation in Ivan Franko's short prose]: Extended abstract of candidate's thesis. Lviv. [in Ukrainian].
11. Matsevko-Beckerska L. (2008). Ukrainska mala proza kintsia XIX – pochatku XX st. u dzerkali naratolohii. [Ukrainian small prose of the late XIX – early XX centuries in the mirror of narratology]. Lviv: Spline. [in Ukrainian].
12. Nikiforova S. (2008). Satyrychnyi dyskurs u romani M. O. Bulhakova «Maister i Marharyta» [Satirical discourse in Bulgakov's novel «The Master and Margarita»]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv: Khark. nats. ped. un-t imeni H. S. Skovorody [in Ukrainian].
13. Nikiforova S. (2021). Postat V.K. Vynnychenko v ukrainskij literaturi [The figure of V.K. Vynnychenko in Ukrainian literature]. *Rozvytok nauovoii dumky postindustrialnoho suspilstva: suchasnyi dyskurs. – Development of scientific thought of post-industrial society: modern discourse*, 2. Vinnytsia: Evropeiska Naukova Platforma, 2021. 14–15. [in Ukrainian].
14. Rudenko M. (2004). Naratyvna struktura hudozhnioi prozy Mykoly Khvyliovoho [Narrative structure of Mykola Khvylovyi's fiction]: Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
15. Siruk V. (2003). Naratyvni struktury v ukrainskii novelistytsi 80–90-h rokiv XX stolittia (typolohia ta vnutrishniotekstovi modeli) [Narrative structures in Ukrainian short stories of the 80–90s of the twentieth century (typology and intra-textual models)]: Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
16. Syvachenko H. (2003). Prorok ne svoieii vitchyzny. Ekspatriantskii metaroman Volodymyra Vynnychenka: tekst i kontekst [Prophet of a country not of his own. Volodymyr Vynnychenko's expatriate meta-novel: text and context]. Kyiv : Alternatyvy. [in Ukrainian].
17. Tkachuk M. (2007). Naratyvni modeli ukrainskoho pysmenstva. [Narrative Models of Ukrainian Literature]. Ternopil : TNPU, Medobory. [in Ukrainian].
18. Tkachuk O. (2003) Naratyvna perspektyva ta dystantsia v modernistychnomu dyskursi kintsia XIX – pochatku XX stolittia. [Narrative perspective and distance in the modernist discourse of the late nineteenth and early twentieth centuries] *Slovo i chas. Word and Time*. № 11. 17–24. [in Ukrainian].
19. Tkachuk O. (2003). Naratyvna stratehia maloi prozy Mykhaila Yatskiva [Narrative strategy of Mykhailo Yatskiv's short fiction] *Slovo i chas. – Word and Time*. № 1. 63–70. [in Ukrainian].
20. Tkachuk O. (2002). Naratologichnyi slovnyk [Narratological Dictionary]. Ternopil : Aston. [in Ukrainian].